

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 22

1 Մարտ 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պրպը Ալի Ճառտէսի թիւ 20

1893

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ԵՐԿԻՆՔ ՊԱՏՄԵՆ ԶՓԱՌՍ ՍՍՏՈՒՄՈՅ. (Շ-ր)---
2. ՍԿՆԱՐԿ Ս. Բարսղի «Վեցօրեից» վրայ. Ս. Վ. Ն-շ-շ-
րէրէն
3. ՄԱՆԿԱՆՑ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Երրորդ Տարի

թիւ 22

1 Մարտ

1893

ԵՐԿԻՆՔ ՊԱՏՄԵՆ ՉՓԱՌՍ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

(Շարայարութիւն) (*)

ԳԼ. Ե.

ԵՐԿԻՆՔԻՆ ՄԱՐՄԵՆՈՅ ՊԱՏՄԱՃԱՒՈՐ ԴԻՐՔՆ.

Երկնային մարմնոց ահաւոր հեռաւորութիւնն քննեցինք ցարդ, իմացանք տիեզերաց անհուն տարածութիւնն յորում այդ ահազին մարմինք իբր ոչինչ են. տեսանք թէ երկրիս գծած ճանապարհն Արեւուն վրայ՝ իւր անչափ մեծութեամբն հանդերձ՝ կէտի մը չափ նշանակութիւն չունի տիեզերաց մէջ. ուստի այդ անսահման միջոցն երկնային մարմնոց պատշաճաւոր հրապարակ մ'է, գեղեցկայարմար զիրք մը, յորում ոչ թէ ըստ զիպաց՝ այլ համեմատական օրինաց ներդաշնակ կարգաց կանոններով եւ մեծ ճարտարութեամբ՝ զետեղուած ու հաստատուած են. այս պիտի լինի մեր զիտելիքն:

Ա. Երկնային մարմնոց կարգեալ ներդաշնակութիւնն.— Եթէ Տիեզերք իմաստուն ճարտարագետի մը գործն չըլլար՝ այլ զիպուածի արդիւնք, անշուշտ էր որ այդ անհամար թուով եւ ահազին մեծութեամբ աշխարհաց մէջ՝ անհնարին խառնափն:

(*) Տե՛ս Պարբերի Բէ՛ւ 21

գորութիւնն եւ անկարգ չփոթութիւն պիտի տիրապետէր, ոմանք իրարու շատ մօտ՝ ոմանք չափազանց հեռի՝ սոսկալի ընդհարումն պիտի ծնանէին եւ աններդաշնակ եւ խանդարեալ վիճակ: Սակայն ընդհակառակն Տիեզերաց մէջ մէն մի մարմին՝ բոլորովին իրարմէն յայտնութեան՝ այնպիսի պատշաճ հեռաւորութեան եւ յարմար զրից վրայ զետեղուած է, որ ոչ եթէ բախումն եւ ընդհարում չկրնար յառաջել՝ այլ եւ ոչ իսկ զիրար կրնան խաւարել, կամ ի լուսոյ զրկել: Այդ սքանչելի ներդաշնակութիւնն մեր Արեգակնային գրութեան վրայ յայտնուէս կ'երեւի, եւ անտի կրնամք ամենայն վստահութեամբ հետեւցունել միտդեալքն: Վասն զի հակառակ զիրք մը բնաւ չնշմարիր:

Բ. Երկնային մարմնոց հեռաւորութեան հիշելու եւ ճշգրիտ հաշուութիւնն. — Եթե ճշգրիտ ճարտարապետի մը գիտութեան հրաշագործն՝ ամենափոքր թղթի մը ծայրն չինուած միտ ուրուագծէն կրնայ չափուիլ համեմատական զիրքն, ներդաշնակ կապի խղճաճար զգուշականութիւնն՝ անպրադարձ ներդաշնակութիւնն՝ համութեան սահմանն կ'որոշեն: — Այս ամենն հիմնալի համեմատութեամբ Տիեզերաց մէջ մեզ ծանօթ եղող ամեն մարմնոց վրայ կը վայրի, սքանչանալի կարգ, պտկուցիչ ուղղութիւն: Բանանք աչքերնիս եւ շուտով կը համոզուինք՝ թէ զիպուածի ծնունդ չէ այդ, ահաւոր Աջ մը՝ մի առ մի շարած է այդ մարմինքն, անքուն Աջ մը կը հսկէ անդադար այդ հմայիչ Պարուց վրայ: Անհուն հեռաւորութիւնն որ զմեզ աստղերէ կը բաժնէ՝ անհատանելի պատուար մը՝ անանց անջրպեա մը կը դնէ մեր մէջ: չեմք կարող տեսնել, չեմք կարող որոշել թէ ինչ համեմատութեամբ զետեղուած են զոքա իրարու հետ բաղդատելով, մասնաւոր թէ ընդհակառակն ցիր եւ ցան խառնակոյտ մը կ'երեւի մեզ: Եթէ հեռանամք գետ եւս՝ անհնարին անկանոնութիւն եւ սոսկալի անկարգութիւն պիտի նշմարենք: Մօտ երթանք, անհամար լուսաւորներ որք անշարժելի եւ ամենախիստ կանոնօք շարուած են:

Այս չունիմք այդ մերձաւորութիւնն եւ ոչ ալ այն զիւրութիւնն՝ որով չօչափական համոզումն ունենամք, սակայն բնութեան օրէնքն մի են, ինչպէս եւ օրէնադիրն մի: միաձեռութեան՝ նմանութեան եւ ներդաշնակութեան կանոնն մեզ ծանօթ եղող ամեն բանի մէջ կը տեսնեմք եւ կ'արդարացունեմք, արարչութիւնն այդ երբեակ միութեան հիմանց վրայ հաստատուած է: Տիեզերաց մեզ ծանօթ մասն՝ այսինքն մեր արեգակ-

նային զրութիւնն՝ զոր հեռալիտակաց միջոցով կրցած եմք ըստ կարելոյն քննել՝ նոյն կարգաւորութիւնն մեզ կը ցուցնեն. իւրաքանչիւր մարմին սքանչելի զիրք մը՝ կանոնաւոր հեռաւորութիւն մը եւ չափական ճշգրիտ համեմատութիւն մ'ունի. ինչո՞ւ նոյնպէս չգտարիմք եւ ատոգներն:

Ընդարձակենք ըսածնիս.—Նոր զրութեամբ տեսանք որ Արեգակն մեր մոլորակաց կեդրոնն կեցած՝ լուսոյ եւ ջերմութեան բաշխիչ վառարանն է, մոլորակներն որ գնա կը չըրջապտանն՝ ըստ բազդի եւ կամ զիպուածով ինկած չեն հոն, խառնափնդոր զիրք մը չունին, եւ ոչ ալ մին հոս եւ միւսն հոն ցանուած ըստ քմաց, այլ ըստ պատշաճին կանոնաւոր հեռաւորութիւն մը եւ անջրպետ մը գիւրենք Արեգակէն եւ իրարմէ բաժնած է: Այս բացակայութիւնն իրենց արագութեան եւ ծանրութեան համեմատական է, եւ ըստ Քէրկերի գտած օրինաց՝ իրենց թաւալման քառակուսին համեմատական է իրենց հեռաւորութեան խորանարդին: Այս ներդաշնակ օրէնքն բոլոր մեր արեգակնային զրութեան մէջ կը տեսնուի, թէ առաջին կարգի մոլորակաց վրայ, եւ թէ երկրորդներու, ինչպէս են Արեանեակք կամ լուսինք, Երեւակի եւ Ուրանոսի ութ ութ արեանեակք եւ Լուսնի թաղի չորսն նոյն կանոնն ունին:

Մինչ եթէ ծանրութիւնն եւ արագութիւն իրարու չհամապատասխանէին, եւ քառակուսի արմատք թաւալման հակառակէին հեռաւորութեան խորանարդին՝ ամեն բան տակնուվրայ եւ ահաւոր վտանգի մէջ կը գտնուէր. արեգակնային կեդրոնաձիգ զօրութենէն ձգուած կսոմ պիտի պահավիմէին անդ, եւ կամ կեդրոնախոյս զօրութեամբն վանէին՝ ո՞ր գիտէ մինչեւ ուր: Մեծ իմաստութիւն եւ մեծ արուեստ մը անպատճառ կարգադրած է այդ ամենն մեծազգոյշ խոհականութեամբ:

Մենք այդ սքանչելեաց համեմատական օրինաց մէջէն կը նկատուիմք ատոգներն. մեղմէ բարձր են, մեղմէ վսեմ են, մեղմէ զօրաւոր են, ո՞վ կրնայ ըսել՝ թէ մենք եւ մեր զրութիւնն միայն այդ սքանչելի օրինօք օժտուած է, իսկ այդ անթիւ անհամար մեծամեծ հրաշակերաք ըստ զիպաց ցիր ու ցան խառնափնդոր ձգուած մնացած. ո՞վ կրնայ խորհիլ այս ամենն՝ եւ ամենազօր ճարտարապետն մտանալ. ո՞վ հիմնադրով ընդ այս ամենն՝ եւ ամենաառքանչ Հաստչին պատիւն եւ յարգն կարօղ է տնտեսել:

Հոյակապ շինութեան մը դէմ կանգնած է մարդն. զեղեց-

կին տիպարն, կարգաց կատարեալն, խոհականութեան բարձրութիւնն, իմաստութեան ծագն, չափարեւակսն համեմատութեանց ամենախիստ կիրառութիւնն կը տեսնուի այդ գործին վրայ, ինչ է, ո՞վ է դորա չինօղն, ինչ կը խորհի մարդ կրնամք առանց բռնաբարութեան զիպուածի արգիւնք ենթադրել զայդ:

ԳԼ. Զ.

ԵՐԿՆԻՑ ՇԱՐԺՈՒՄՆ.

Ա. Երկնից է երբի շարժման մասն Աստուծոյ քոյմութեան կըրնանք հասնել:—Երկիր Տիեզերաց մասն կազմուով՝ երկնից հետ անհրաժեշտ հաղորդակցութիւն ունի, միոյն քննութիւնն միւսին հետ սերտիւ կապուած է, ուստի չենք կրնար առանց միոյն՝ միւսոյն վրայ աչք դարցունել: Երկնից եւ երկրի շարժումն կրկին անդրադարձութեանց կը մղէ զմեզ, առաջինն՝ շարժման ըստ ինքեան, երկրորդն՝ կանոնադրութեան շարժման:

Երկիրս կը շարժի իր լուսնովն, մեր գրութիւնն նոյն կանոնաւոր շարժումն ունի. նոր աստիճան ինչպէս տեսանք իրենց արեգակներուն շուրջն անդադար կը չըջնին, Տիեզերաց մէջ գտնուող անաւոր մարմինք ամենքն ալ ի շարժման են. ո՞ւր է այդ շարժիչն: Եթէ իւրաքանչիւր կեդրոնական արեւներն շարժիչ զօրութեան ենթադրեմք՝ որոյ աղբիւրութեամբ այդ մոլորակք շարժին, տակաջն այն անշուշտ եւ հսկայական Արեւներն այդ զօրութեամբ ողևորոցն ո՞ւր է. ո՞վ է:

Բ. Իւրաքանչիւր աշխարհներս շարժման չափաբեւեռ կանոնադրութեան հանդէս:

Եւ այս արդէն իսկ մեզ ծանօթ է եւ կատարեալ ամոզումն ունիմք մեր հանապազօրեայ փորձերովն. մեր բաական զուգն իւր շարժմամբն մեզ ծանօթ է, երկնային մարմնոց ընթացքն կատարեալ վստահութիւն մեզ կ'ազդեն, ոչ օր մը սոցա ընթացից խոտորմամբն առանց Արեւու մնացած եմք մինք, եւ ոչ ալ սոսկալի բնութարմամբ բարբախած: Աստեղաբաշխական օրէնք կը ցուցնեն՝ որ ամեն մոլորակ իւր շարժման ուղղութեամբն փոխանակ կեդրոնէ թիօղ շառաւիղ մը լինելու՝ վերջնոյն վրայ ուղղահայեաց մ'է: Դարձեալ իւրաքանչիւրոց չըջանն եւ ուղին այլոց հետ չկրնար շփոթիլ, այլ արեւմուտքէն արեւ-

եւք կը դիմեն, սակաւ մի շեղելով իրենց առանցից վրայ: Դարձեալ մէն մի մոլորակ կրկնակի շարժումն ունի. օրական եւ պարբերական: Ո՞վ է զայս կարգադրողն. կրնամք կասկածիլ թէ նաւ մը ինքն իրեն ճամբորդէ:—

Գ. Իւրաքանչիւր աշխարհներս օրական շարժումն:—Փորձն եւ գիտութիւն ցոյց տուած են՝ որ ինչպէս երկիրս՝ նոյնպէս ալ ամեն աստղ իւր օրական շարժումն ունի իր առանցից վրայ, թէ եւ իւրաքանչիւրին թաւալումն ըստ դանդաղութիւն չափոյն եւ արագութեան ատօրճանին կ'երկարի կամ կը նուազի: Երկնային ամեն մարմին այս կանոնաւոր շարժումն ունի. Արեգակն եւ բիծերուն պայմանեալ անցքն եւ հաւասար դնացքն կը յայտնեն՝ որ մեր գունդին հաւասար արեւելքէն արեւմուտք իր առանցքին վրայ կը դառնայ. կեդրոնն աւելի երազ՝ իսկ բեւեռներն դանդաղ: Այդ բիծերէն կ'երեւի որ Արեգակն 25 օրուան մէջ կը կատարէ իր օրական շարժումն. այդ բիծք Արեւուն կից են, եւ կեդրոնէն դէպ 'ի բեւեռ' բոլորչի ձեւն երթալով կ'ընդլայնի հակթաձեւ. այս ալ՝ իւր շարժման փաստ մ'է: Ըստ հոգադնախ դրից Արեւուն բիծերն ուղիղ կամ խոտոր կ'երեւին:

Մեր Դրութեան մոլորակաց շարժումն ամենայն խնամքով ուսումնասիրուած է. այսպէս՝

Փայլածո՝	24	ժամ,	5	վայրկ.	28	մանև.
Արուսեակ՝	23	»	21	»	17	»
Երկիր՝	23	»	56	»	4	»
Հրատ՝	24	»	39	»	21	»
Լուսնիթաղ՝	9	»	55	»		

Վերջնոյս եւ Հրատի եւ Արուսեակի օրական շարժումն իրենց բիծերէն յայտնի եղած է. Լուսնիթաղի վրայ կրկին երեւոյթ տեսնուած է. մին իւր լուսիններուն շուքն՝ որով Արեգակն անդ խաւարած է, եւ միւսն բուն իսկ բիծերն:

Այս կանոնաւոր շարժումներ թէ իւրաքանչիւր կազմածոց եւ թէ իրենց մէջ դասուողներուն անհրաժեշտ հարկաւոր է. կանոնաւոր ներգաշնախութիւն մ'է ամեն քաջ, երկինք՝ երկիր՝ տիեզերք սոհաստարակ չլիթայեալ կանոնաւորութիւն մ'են եւ օգտ իւր օրինաւորութիւն, Դիպուածն կամ բնական ծնունդն՝ այսպէս սկսեալից կարող եւ հիանալի համաձեւութիւն չլինար ունենալ. նման չէնքի մը՝ որոյ արտաքին ճարտարապետութիւնն հոյակապ, եւ ներքինն բնական յարմար հրաշակերտ մը, չեմք կրնար զրուցել թէ յինքինէ կազմուած՝ կանգնուած՝

քնակութեան հմայք ըլլայ այդ-Ձեռք մը կայ, անտես եւ անհաս Աջ մը՝ որ զայդ կազմած է եւ կը խնամէ: Դնենք պահ մը Երկիրս եւ երկինք անշարժ՝ եւ իրենց պրից մէջ մնայուն: յայտնամ ոչ գիշեր կայ եւ ոչ ցերեկ, երկրիս մի մասն մշտատեւ խաւար եւ սառոյց, միւսն շարունակ տիւ եւ հուր, ոչ հողմ, եւ ոչ անձրեւ, ոչ եղանակ, ոչ օր, ոչ տարի, ոչ հոսանք ջրոց, ոչ մակընթացութիւն եւ ոչ տեղատուութիւն: հետեւաբար եւ ոչ իսկ կեանք կայ: ապականութիւն եւ քայքայումն ամենուրեք: Կրնամք արդեօք ենթադրել Դիւրեւածի կամ Բնական ծնողիան այդչափ խոհուն եւ բանական կատարելութիւն, այդչափ հրապուրիչ եւ հմայիչ նրբամտութիւն, այնչափ զարհուրելի ոյժ եւ ճշգրտութիւն, պարտուպատշաճ իւրաքանչիւր աստեղց եւ մոլորակայ կազմութեան եւ նոցին քնակչաց:—

Դ. Մուրալաց Կաթիլն է պաշտօնական շարժումն:—Մեր Դրութեան համար հաստատական փորձերն կ'ապացուցանեն եւ անձնական առօրեայ երեւոյթն: իսկ ստատիկային դրութեանցն՝ թէ եւ փորձերու կարօտի զեւ եւս՝ սակայն անհնար կ'երեւի թէ մեր Դրութեան զարուգի ճամբայ մը ունենան: ՁԱրեւակն իւր օրական շարժումն հաստատուն կեդրոն համարելով՝ մեր մոլորակներն հաստատուն եւ սքանչելի օրինօք նորա շուրջն ստրեկան կամ պարբերական շրջան մը կը պտտեն, այդ շրջան իրենց հեռաւորութեան խորանարդին քառակուսոյ համեմատական է:

Փայլածուն 88 օրուան մէջ կը կատարէ այդ շրջանն:

Արուսեակն 224 օրուան մէջ պրեթէ:

Երկիրս լուսնի հետ 365 օր եւ քառօրդ:

Հրատ 687 օր պրեթէ:

Լուսնիթաղ 4,343 օր

Երեւակ 10, 759 օր պրեթէ: Եւայն:

Դիտելի է որ պարբերական կամ տարեկան շրջանն օրական թաւալման պէս նոյն մակարդակի վրայ չէ: օրականն հասարակածին զուգահեռական է, մինչ տարեկանն՝ զհասարակածն կը կտրէ $28\frac{1}{2}$ աստիճանաւ հակելով, զոպիակոտին լայնութեամբն: Այս միտումն մեր օրերուն կարծելուն եւ երկարելուն պատճառ է: այդ հակումն մեր ձմեռն եւ ամառն՝ զարուն եւ աշունն կը ծնանի: Արդէն իսկ յայտնապէս կ'երեւի՝ որ ձմեռն Արեգակն մեզ աւելի մօտ է, աստի իւր տրամագիծն $32' 47''$ կ'երեւի մեզ, մինչ ամառն $31' 40''$: Ամառուան եւ ձմերուան՝ ջերմութեան

Եւ ցրտութեան պատճառներն կրկին են. Երկիրս ամառն Սրեպական ճառագայթներն աւելի երկար վայելելով՝ օրն աւելի երկար է քան զիշերն, օրուան մէջ ընդունած Ջերմութիւնն կըլնայ զիշերուան կարճութեանն տովալ եւ առանց չէզոքանալով՝ կրկին Սրեպու երեսն անհնել, այսպէս չէ ձմեռն, ուր ընդհակառակն Սրեպու տեքն կարճ եւ զիշերն երկար, օրուան մէջ ընդունած Ջերմն զեռ զիշերն չկիսած՝ կը չէզոքանայ, եւ իր ընական ցրտութիւնն կը տիրէ: Երկրորդ պատճառն՝ Սրեպական ճառագայթներուն կողմնակի անկումն է մեր բարեխառն կլիմայ վրայ, մինչ հասարակածն միշտ չեշտակի կ'ընդունի զայնս:

Արդ ո՞վ է ասի սըմանչիլի կարգադրութիւնն ընօղն.—Դիպ-
ուածո՞վ կամ ընտանի բերամալ.—Ո՛հ, անհնար է:

Ե. Արքանեկեւոյ իւր երկրորդական մարտկապ պարբերական շրջանն:— Ինչ որ են առաջին կարգի մոլորակաց շրջանք Արեգական նկատմամբ՝ նոյն են ևս երկրորդ կարգի Արքանեկացն՝ մեծ մոլորակաց նկատմամբ: Երեւակի ևս Ուրանոսի ութական լուսինք՝ Լուսնիմարի չորան, ևս մեր միակն՝ նոյն շրջանն ամենայն կանոնաւորութեամբ կը կատարեն, տեւողութեան ևս չի փոխամար, բեւեռէ 'ի քեւեռ:

Առաջին մոլորակաց հախումն աստիճանաբար՝ կը տեսնուի երկրորդ մոլորակաց ալ վրայ. եւ այդ միտումմբ բեւեռային տիտեր եւ խաւար դիշերներն կ'ամբօքնն, ծովներն կը զրգռեն, հողմոց չարժումն կը կանոնաւորի: Այսպէս բիւրաւոր մշտնեւրով եւ անաշման միջոցով բաժանեալ տակալի մարմինք՝ մի եւ նոյն կանոնաւոր օրինաց կը հպատակին, դիպուածն եւ անշունչ նիւթն դարձ չէ կարօց ընել:—

2. Երկնից և երկրի շարժմանց հասարակական հանձնադրությունները։

Երկրնային մարմնոց ունեցած ընթացքն որչափ ալ զմեզ կ'ապշեցունէ՝ ոչ ինչ հուռալ ապշեցուցիչ է եւ այդ մարմնոց շարժմանց յարստեւ կանոնաւորութիւնն, եթէ զիպուածն ծնունդ տուած է այդ մարմնոց՝ ոչ ինչ հակասութիւն է՝ թէ զիպուածով պահ մը միոյն կամ միւսոյն շարժումն շեղի, ընթացքն խաւարի, դնացքն խանգարի, չըջանն կասի. սակայն եւ ոչ մի այդպիսի Արեւն եւ մօլորակք՝ այդ սոսկալի եւ անհուն մարմինք՝ միջոցին մէջ ինկած չեն. ընթացքնին անորոշ եւ ըստ զիպաց չըջան մը չէ. այլ կատարեալ օրինաց խտուրթեան պահանջմանց համեմատ՝ ներդաշնակ եւ յարստեւ եւ հաստատուն ուղի մ'ու-

նին հատանելու՝ այդ օրինաց կատարմամբն՝ տիւն եւ գիշեր, ամառն եւ ձմեռ, զարունն եւ աշուն, ցուրտն եւ սոթ, զովն եւ հով, հանդարան եւ հողմն՝ անպակաս են. այդ օրինաց ներգաշնակ լրմամբն արարածք եւ մարդիկ կ'ապրին եւ պիտի ապրին, անշուշտ առանց երբէք անկուշիւու այն «Ահաւոր Աջն» որ երկնից եւ երկրի հիմունքն ձգեց, առանց երկմտելու. այն «Արարչադուր ձեռքն» որ «սրահապանն է ամենայնի», առանց վաբանելու կարգաւ «Աջ Քո հովանի լիցի 'ի վերայ իմ' Ամենակալ Տէր' 'ի տուէ եւ 'ի գիշերի»։—

*

ԳԼ. Է.

ՏԻԵՂԵՐԱՅ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳՈՒՆԴԵՐՈՒՆ ՉԵՒՆ.

Ա. Տէկէրաւան գնդոց Բուրախովան օթյեանն. — Անցեալ զլիտով տիեզերական մարմնոց շարժումն քննեցինք, հմտադրեցինք սակայն թէ այդ շարժման համադաստափան է թէ ոչ այդ մարմնոց ձեւն՝ վիճակն եւ դրութիւնն. չուշաբերեցինք բնաւ թէ այդ մարմնոց եւ նոցա ընթացքին մէջ կայ թէ ոչ կանոնաւոր յարաբերութիւն մը, միաձեւութիւն մը, պատշաճաւոր օրէնք մը. այս պիտի լինի մեր քննութիւնն այժմ։

Ըստ ձեւոյն արդէն իսկ համոզուած է զիտութիւնն այսօր որ առհասարակ աստեղք գնդակերպ են կամ գէթ գնտաձեւ ամենքն ալ. աչօք կամ հեռագիտակաւ կը յայտնուին մեզ հեռաւորքն, նոյնպէս է Արեգակն, նոյն են մեր Դրութեան մուրաւիներն, նոյն եւ մոլորակաց լուսնիայք։ Արուսեակն եւ մեր լուսինն կը նուազին եւ կ'աճին. մահիկեղջիւրն՝ լուսնին դէպ յԱրեւունեցած գիրքէն առաջ կուգայ, եւ ոչ թէ նորա կազմութեան ձեւոյն ոչ գնդակերպ լինելէն. նոյնպէս Արուսեակն՝ Վերջին ամանակներս Արեգական խաւարման առեն մասնաւորապէս

ուչադիր քննութիւնամբ այդ մոլորակներու խառարի մէջ մնացած սնտուսանելի մասն զիտած եւ յաջողած են տեսնել:

Այդ վասն զի արեգիկական տմեն մարմին՝ գնդաձեւ է՝ կրնամք հետեւցունել թէ երկիրս ալ իր ձեւովն ներդաշնակած է նոցա հետ, երկիրս ալ զնոցաձեւ է. առ այս կը նպաստեն ոչ միայն լուսնի խառարմանց ժամանակ մեր ձգած շուքն, այլ եւ բեւեռէ բեւեռ ճոճած միջոցին նորանոր համաստեղութեանց երեւելն, այլ եւ ծովերու ձեւն, եւ հեռաւոր առարկայից տակաւ մեզ մօտեցալն եւ յայտնութիւն՝ ըստ մեր մերձեցման: Աւելորդ կարծենք պատճառներ չարել այնպիսի խնդրոյ մը լուծման՝ որոյ լուծումն յինքեան է:

Բ. Երբեք է— Եւսնէ անհաբեռնելն, յոր է— Երբեք.— Յայտնի է որ երկրագունդք որչափ ալ գնդակերպ են կ'ըսեմք՝ սակայն ոչ եթէ բացարձակապէս, վասն զի այդ գնդերու հասարակածային տրամագիծն տարբերութիւն մ'ունի բաղդատմամբ բեւեռայնոյն. եւ դարձեալ այլ եւ այլ խորտուրտութիւնք լեռնութեւ եւ հովիտներու՝ այդ բացարձակ ճշգրտութիւնն կը փոխեն: Լուսնի քննութիւնք՝ լուսմէն առաջ՝ յայտնի կը ցուցնեն իւր դարեւանդքն. քառորդի ժամանակ պայծառ մասն քիչ մը հեռու լուսաւոր եւ ոսկեզօծ բիծեր կ'երեւին, որչափ խառար մասն զէս յԱրեւ դառնայ՝ այդ բիծերն ալ կը մեծնան եւ կրկին լուսաւոր մասանց մէջ ձորք յայտնապէս կ'երեւին. ձգած ըստ ուերն որոշակի լերանց հովանիքն են, սեւ բիծերն՝ ահաւոր անդունդքն, որ երթալով կը լուսաւորուին Արեւէն, եւ խորին փոսի մը կերպարանքն կ'առնուն: Իսկ ջուր, ծով, մթնոլորտ, եւայլն, ընտւ չերեւիր:

Սակայն այդ անհարթութիւնք ոչ ինչ մի կը թուին բազմատմաբ իրենց տրամագիծին, մանաւանդ մեր երկրագնդինն. զոր առանձինն ցուցակաւ մը տեսնեմք:

Ովկէանու մակերեւութէն երկրագնդիս լերանց բարձրութիւնքն.

Եւրոպ. — ձկնմակ լեռ	«Ալպիանց»	4775	մեղր.
Կարմիր լեռ	« » »	4736	»
Որալեր	« Տիբոլ »	4699	»
Ասիա — Հիմալայայ ամենէն բարձր			
Կատարներն	«Թիբետ»		
14 լղ.		7821	»
12 լղ.		7088	»

3 րդ.	6959	մեղր.
23 րդ.	6925	»
Զինաց եւ Ռուսիոյ սահմանող.	5135	»
Ախրիկ.—Տեներիֆի կառարն	3710	»
Ամերիկ.—Քիմբորադայ «Պերու»	6530	»
Գայսմաէ « » »	5954	»
Անտիսանա « » »	6530	»

Իսկ շինուածոց բարձրութեանց մէջ նշանաւոր է		
Էյֆէլեան աշտարակ «Բարիզ»	300	մեղր.
Բրգունք «Եգիպտոս»	146	»

Գիտնալով երկրաբանական արամապիծն՝ եւ նորա կէսն միայն առնելով համեմատեմք այդ բարձրութիւնքն, ենթադրեմք զո՞ւրոյ մը՝ խաղի զո՞ւրոյ մը սակայն, այդ ամենն՝ լեւ ու ձոր՝ զո՞ւրոյն վրայի փոշւոյն կը հաւտարին։ Նոյն բանն է լուսնի համար ալ. լուսնի լեռներն չափելն դիւրին է, եւ ամենայն ճշգրտութեամբ կը կատարուի, ոսկէզօծ բծերն լեռանց կատարներն են. այդ բծերէն մինչեւ անոյս տեղն չափելով՝ կ'ո՞ւնենամք լեռանց բարձրութիւնքն, որոնց զլիաւորքն են.

Դորֆէլ	7,603	մեղր.
Նիւտըն	7,264	»
Գոգաստո	6,956	»

Լուսնի այս քննութիւնք լաւ կերպով կրնան կատարուիլ լուսնի քանի մը ժամ մնացած՝ եւ կամ անցած։

Իրաւ է որ երբ ահաւոր լեռանց ստորոտն զանաւոր՝ սարսուռ մը կը սլառէ զմեզ եւ կը մոռնամք թէ այդ ոչ ինչ մ'է, փոշի մ'է՝ երկրագնդին հետ բաղդատելով. սակայն յիշեմք՝ որ այդ ահաւորութիւնն ալ բաղդատական է, մեր մարմնոյն՝ մեր բարձրութեան հետ համեմատութիւն մ'է։ Ուստի ամեն մարմին տիեզերաց մէջ զնդածու է. եւ կամ դնդանման։

Գ. Տէլեգրաֆիկան մարմնոց միջեւ ընդհանրութեան նշան մ'է թէ որդիւնքն էմ հարկէ որդիւնքն էլա՞ծ չէն, այլ մի՞շ չէն, մը զանա՞ծ կա՞նք է.—մ'իլ արդիօք երբ զահլիճ մը մտնէ՝ եւ լիւրաւոր առարկայից մէջ տեսնէ՝ նոյն կազմութեամբ՝ նոյն փափկութեամբ՝ նոյն ձեւով՝ զանազան իրեր, եւ չըսէ՝ թէ այս առարկայք ճարտարի մը մտաց կամ ձեռաց արդիւնք են. ո՞վ արդիօք որ տեսնէ նոյնաձեւ ճարտարապետութիւն՝ եւ չըսէ՝ թէ նոյն սկզբան ներհուն հմտի մը ձեռագործն է այդ. տիեզերական մարմինք՝ ամենքն նոյն ձեռով, նոյն կանոնով, նոյն սկզբամբ կազմուած

ևւ լարուած են. ով կրնայ ժախլ ըռել՝ թէ նոյն սկզբան ծնունդն չէ, նոյն պատճառի պատճառեալն չէ, Դիպուածի ըռենք, սա- կայն ղրպուածն էութիւնն չունի, գոյութիւնն չէ, չչարժիր, չկը- նար ոչ էացունել, ոչ չինել, եւ ոչ չարժիլ. եթէ ղրպուածն կարող եւս ըլլար ծնանիլ՝ ամենազղի եւ ամենաձեւ պիտի լի- նէին այդ գունդերն. մին կլոր, միւսն քառակուսի, միւսն վեց- անկիւն, բաղմաղմի, եւայլն. եւայլն. եթէ 'ի հարկէ սոխպուէին յայդ ծնունդ՝ բնական բերմամբ ձեւ մը պիտի առնուէին. նիւթն պիտի սղդէր, ձգողութեամբ պիտի ծնանէին եւ այդ գնդական ձեւն ընդունէին. սակայն առանց նիւթոյ ձգողութիւնն չկայ, նիւթն ինքնիրեն չծնանիր, ոչ զինքն եւ ոչ զձգողութիւնն, ուս- տի՞ ծնաւ, եւ ուստի՞ առաւ այդ ամենակարեւոր եւ ամենազօր կարողութիւնն Յիշեմք «Երեք» ն:

Գ. Երեքսփոփոխ եւ Երեքից փոփոխ Սպորտոյ յեւայ ֆորժ + Եւ.— Ինչ որ երկիրս մեզ համար զանազան մասամբն ծանօթ է՝ նոյն են եւ երկնային մարմինք ըստ կարելոյն ղրառելով. Լուս- սրնթագն ունի մեզ նման ծովեր, դաշտեր, լեռներ, ձորեր, ձիւն, եւայլն. Գասսինի որ Լուսնթագի մասնագէտն է՝ հետեւեալ ծա- նօթութիւնն կու տայ մեզ.— «Եթէ ոք երկնից բարձունքէն «երկիր» պիտէ՝ ծովերն որ զերկիր կը չըջապատեն՝ երկզի մը «պէս պիտի երևին. ճիշդ այն ինչ որ կ'երևի մեզ Լուսնթագն. «Միջերկրականն այդ երկզին մի մասն՝ ինչպէս կ'երևի եւ շեր- «նոյն մէջ. միւս ծովերն՝ այդ անփոփոխ սեւ բծերուն նման. «ցամաքն եւ կղզիներն լուսաւոր եւ հառոտաւուն բծերն, ձիւնն «սուր կայծակ մը միշտ 'ի փոփոխման, սեղատութիւնն եւ մա- «կընթացութիւն՝ ուրիշ բծեր. Լուսնն իբր Լուսնթագի արբան- «եակն պիտի երևէր. սմպերն եւ մթնոլորտն զանազան թանձ- «րութեամբ բծեր եւ երեզներ 'ի փոփոխման».— Եւ միթէ մնաց- եալք ալ նոյն օրինօք չի՞ն կազմուած: Սակայն երկիրս մեզ աւելի ղիւրին է քննել, զլուսնիս գուցէ ցաւեցաւ միշտ պէս 'ի վեր, քիչ մ'ալ պէս 'ի վար առնենք. երկրիս կազմութիւնն երկնային մարմնոց կազմութեան հետ նմանութենէ զատ՝ ազ- ղակցութիւն ալ ունի. քննեմք երկիրս, մասամբ երկնայինքն քննած կ'ըլլանք.— Երկիրս բնակիչի լինելու ամեն պատշաճաւոր յարմարութիւնքն ունի, կրկին մասանց՝ այսինքն է ջրոյ եւ ցա- մաքի անշփոթ յարաբերութիւնն երկրիս սքանչելեաց մին է. եթէ քայլ մը հող, քայլ մ'ալ ջուր կնիադրէինք ինչ կ'ըլլար, ընդհակառակն ջուրն առանձին եւ յարմար բնութիւն մ'առած՝

ցամաքին տեղի տուած է. սքանչելի արուեստական բաժանումն կ'երեւի ծովու եւ ցամաքի մէջ: Յամաքն խաւ 'ի խաւ ըստ ճիշդ պիտոյից կարգուած է. վերջին խաւն բռնակահու-
թեան համար, մին մետաղական, միւսն բրածոյից, մին հրա-
եալ ժայռից, եւայլն. ուր մարդ կայ՝ հոն բռնական ամեն յար-
մարութիւն, զուարճութիւն, երկրագնդի սնորհաշնակ գեղեցկու-
թեամբ կազմութիւնն քանի քանի սրտեր զրադած՝ եւ սփռիւած է. ուր մարդ կայ՝ հոն ջուր պէտք է, չգարմանանք ահաւոր
գետոց ականց վրայ. ներքին խաւերու մէջ սքանչելի կանոնե-
րով զտուելով՝ մաքրուելով՝ մինչեւ մարդկային յարկն կը բարձ-
րանայ, կը սփռի: Ջուրն եթէ լաւ քննուի, եթէ մանրամասն
նկատուի՝ ջուրն անգամ կրնայ անպարտելի եւ համոզիչ փաստ
մը լինել մեր բացատրութեանց, ամենաճշին կարծուածն՝ իր
օրէնքն, կարգն, կանոնն, փեմ ներկայացումն ունի 'ի Բնու-
թեան Արդ ո՞վ ըսաւ՝ թէ այսչափ ներդաշնակ ճշգրտութիւն Դիպ-
ուածի կամ Հարկի արդիւնք լինի. կռուինք բռնապրօս մեր եւ
տիեզերական համոզմանց հետ, թէ յիշենք «Նդիշէ» ու

Աշխարհիս գնդաձեւութիւնն ամենէն պատշաճաւոր կեր-
պարանն է. առանց այսր չէր կարելի տիեզերական չափման
գիւրութիւն մ'ընծայել, առանց այսր ոչ օր եւ ոչ գիշեր կըր-
նայինք խորհիլ. ոչ ամառ եւ ոչ ձմեռ այլ մին կամ միւսն ան-
հարկն երկարատեւութեամբ. հով եւ օդոց փափոխութիւն ան-
կարելի էր, եւ կամ տոսկալի աւերմունքով. չարժումն չէր
հնար անկեանց պատճառաւ. զջուրս պարտպել անհնար պիտի լի-
նէր, միշտ 'ի վտանգի գնելով, ողողելով, ծածկելով, աւերելով,
եւայլն: 'ի մի բան բնականի վայր մը խորհելու տեղ՝ Դժոխոց
խառնակոյտն պիտի ընծայէր մեզ:

Բացարձակ հարկ է՝ որ ամենազօր Աջն տոտուածութեան
ըլլայ այդ ճարտար արուեստաւորն, բացարձակ ամենախալ զօ-
րութեան մը տուրքն եւ հնորէնն են այդ ներդաշնակ օրինա-
գրութիւնք՝ որով երկինք եւ երկիր կը վարին: Եթէ Երկիրս
զարմանալի է՝ Երկինք շատ աւելի են, երկնային մարմինք յո-
րոց մեզ ազդակիցքն՝ Մեր Դրութեան Մոլորակք՝ մեզ նման
Արեւական շուրջն կը թաւալին կրկին շրջանօք. օր եւ գիշեր
ունին, շորս եղանակներն մեզ նման կը փայլեն, լեռ ու ձոր,
ծով ու ցամաք, հարթ ու սար ունին. եթէ Երկիրս ճարտարա-
պետի մը Աջոյն կազմածն է՝ ոչ ինչ նուազ եւ սոքա Այսչափ
նմանութիւն, ճշգրտութիւն, միաձեւ կազմութիւն, փափկու-

թիւն, օրինաւորութիւն, Դիպուածի արդիւնք չեն, եւ ոչ ալ արտառոց Հարկի մը: Վերկէր այս ճշմարտութեանց վերահաս գուցէ յոչկամս տոխեայ արգարութեան ձայնէն կը գոչէր:

«Տիեզերք խռովեն զիս, եւ չկարեմ երազել՝

Թէ առանց ժամագործի այս ժամացոյց էանայ»:

«L'Univers m'embarrasse, et je ne puis songer

Que cette horloge existe et n'ait point d'horloger.»

(Voltaire, Notes sur les cabales)

Ուստի զիւրութեան եւ կարեւորութեան խորհուրդք՝ կը պարզեւեն տիեզերական մարմնոց սյգ գնդաձեւ կերպարանն, օգտակար եւ լաւ դատելով առհասարակ կազմածին: Եւ այս գաղափարն միայն լատական փաստ մ'է հաւատուելու՝ թէ անփնին զօրութեան մը կամքն նախադատ է Տիեզերաց կազմութեան:

(Շարայարեղի)

*

ԱԿՆԱՐԿ

Ս. ՔԱՐԱՊԵՏ «ՎԵՑՈՐԷԻՑ» ՎՐԱՅ

(Շարունակում) (1)

Արկին ձեռագրերն է մին ևս իմ՝ այսինքն է աւելի կուտարեալն ևս վնասակեան տիպն աննշան զանազանութեամբ մը կ'ըսէին Ա. ճառն այսպէս. — «Լուսաբ 'ի զիր զի տէ՛. «Ի սկզբնէն արար Աստուած զերկին և զերկիր». Քանի՛ վայելուչ է «և. զեղեցիկ սկիզբնս այս որ եղև հաստատութեան աշխարհիս «լէնչոյ, այնու՝ որ առնի պատմել զնմանէ»։ Կատարեալ հայկաբանութիւն, և կատարեալ ազատութիւն թարգմանչին. — Տպագրին կ'ըսէ քանի՛ փոխանակ քանի՛ բառին, և լէնչոյ փոխանակ լէնչոյ։ Կ'ըսէին խանդարումն, յայտնապէս օրինակաց վրիպակք ևս. զազափարոզաց անվարժութեան հետեւանք ... յաւագոյն կը համարեմք զէմ առ զէմ յունական օրինակն ևս հայն գնել ևս բնութեցողաց զիւրմբանելի ընել։

Յոյնն.

«Վայելուչ է սկսանել պատմել զհաստատութիւն աշխարհիս լինելոյ գեղեցիկ սկիզբնէն՝ Կարճէն՝ որ տեսանի յերևելիս Զի զարարչութիւն երկնի և երկրի կարգելով՝ և թէ ոչ ինքն յանձնէ գառա, որպէս ոմանք կարծեցին. այլ պատճառք լինելոյ սորա Աստուած է»։

Հայն.

«Քանի՛ վայելուչ է ևս գեղեցիկ սկիզբնս այս որ եղև հաստատութեան աշխարհիս լինելոյ, այնու՝ որ առնի պատմել զնմանէ։ Քանզի զիսորդ ոչ ցանկալի է երևելեացն սկիզբնս այս, զոր եղ 'ի վերայնոցա կանխաւ բանին իւրով զնա Զի զարարածըս (այսինքն է՝ զարարուածն զարարչութիւն) երկնի և երկրի կարգելով ևս պատմելով առ բնակիս աշխարհի՝ թէ ոչ ինքն անպէս գառա յանձնէ, որպէս ոմանք վրիպեցին առել, այլ պատճառք լինելոյ սորա Աստուած է»։

(1) Տե՛ս. Պատկեր Գ. Կարէ, Բէն 21

Ճատին մուտքն դնելով՝ Թեղերաց կաղմութեան նկատմամբ փկլիտովայից գրութիւնն կը յիշատակէ.

Յոյնն.

— Կէսք 'ի նիւթական սկիզբն ընթացան աղաւինելու. զծրնունց Թեղերաց ասացին 'ի տարերց աշխարհիւ լինելու. Կէսքն ասացին 'ի հիւլէէ, յանրամանի մտրմնոց, 'ի մանրամաղ փոշոյ՝ յարկոյ 'ի միմեանս՝ կանգնեցաւ. եկաց աշխարհս ամենայն. Կցելով հիւլէիցն 'ի մի՝ սկիզբն առնուն ծնունդք. յատանմանն՝ մահունք. եւ մարմինք մշանջնակացք 'ի սերտիւ. յարկոյն անտի 'ի միմեանս անին զհաստատութիւնս:

Հայն.

— Կէսք յիմաստնոցն առ հիւլեայ, այսինքն 'ի նիւթ, ընթացան աղաւինել, եւ ասին ասել՝ եթէ պատճառք երեւի աշխարհիս չորք բնութիւնք են. Եւ զարձեալ կէսք 'ի փկլիտովայիցն վրիպելցին ասել, թէ մինչևեւ երեւելի արարածոցս երեւեալ՝ փոշի մանրամաղ՝ որոյ ոչ կողմանք երեւէին, եւ ոչ զէմք յայտնէին, ունէր զամենայն. Եւ 'ի մանրամաղ փոշոյն՝ որ կցեցաւ. եկին յարկեցաւ. 'ի միմեանս՝ կանգնեցաւ. եկաց աշխարհս ամենայն, եւ անտի առին իւրաքանչիւր իրք. զմեծութիւն, կէսքն 'ի խոտանալ, կէսքն 'ի պնդել, կէսքն 'ի լոյծ բնութիւն, կէսք 'ի լինել եղծանելոցն, կէսքն կալ մնալ մշանջնակացք:

Ազատ թարգմանիչն սակաւ մի յառաջելէ յետոյ՝ սոյն ճառին սկզբնական խորհրդածութիւնքն վերադին կը կրկնէ. ուստի յայտնապէս կ'երևի ձեռագրոց եւ մանաւանդ վիճակեան ասցին զարհուրելի աղաւաղումն. էջ 5 (տպ) «Բանի գեղեցիկ է յընդհանուր կարգի» բացատրութիւնքն որ յունականին մէջ կը պակսին ստո՝ բնագրին առաջին իջին առաջին աղերսուն «Գեղեցիկ է ինքնաբէր կարգացն» բացատրութեան զեղեցկագոյն եւ նորին թարգմանութիւնն է:

Էջ 6 տպագրին՝ աշխարհիս սկզբան նմանութեամբ չըջանակ մը մէջ կը բերէ Բարսեղ եւ կ'ըսէ՝

Յն—«Զգիր չըջանակ շտեմանմբ մեք, զի ոչ գիտեմք յորմէ վայրէ սկսեալ, եւ ոչ թէ յորում տեղով կատարեալ. բայց մի՛ ալսու. անսկիզբն զըրոշմն գրոյն կարծեացուք»:

Հայն մեկնութեամբ կը լծորդէ զայց, եւ կերևի թէ Արիւտտանայ գրոց հմուտ անձ մ'է. Հայ թարգմանիչն, վառն գիտորա «Յգ. երկնից» գրոց (Ա. զլ. 5 հմբ. ի) նմանաձայնութիւնն է մնայալ թարգմանի մեկնութիւնն:

Հայ—«Զոր օրինակ զլոյսմեցի գիր ըտրակ յումէ եւ իցէ:

և. չիցէ որ մօտաւոր որ տեսանիցէ՝ թէ զխորդ և. որպէս դրոշմեցաւ գիրն, և. կարծիցեն որ յետոյն տեսանիցեն՝ թէ անսկիւրքն է դրոշմն գրոյն. զի ոչ յայտ է թէ յորմէ վայրէ սկսեալ իցէ, և. ոչ այն՝ թէ յորում տեղւոջ կատարեալ, և. այս յայտ է՝ թէ որ դրոշմեաց զգիրն, անդէն 'ի նմին սկսաւ, և. 'ի նմին և. 'ի նոյն կատարեաց. արար նմա անդատին սկիզբն, և. բովանդակեաց զնոյն կատարմամբն»:

Էջ 7 ուշադրութեան արժանաւոր է. Geometria—Երկրագիտութեան բառն՝ աշխարհագրութեան բառին ծագ. կիրառութիւնն կը յայտնէ մեզ. աշխարհ՝ տիեզերաց անունն է և. սորա մէջ զանազ. առհասարակ աստեղաց սեպհական է առաջին առմամբն, ուստի աշխարհագրութեան բառն տեղի պատշաճ է մեր այժմեան Տիեզերագրութեան ուսման, իսկ géographie—Երկրագրութեան, géologie—Երկրաբանութեան: Arithmos—Բիւ, համար, հայկարան գրչին սակ ծնունդ կու տայ «Համարողութեան» բառի՝ Arithmétique, զոր այժմ «Բաւարդութեան» բառիւ փոխանակած եմք՝ որ է Arithmologia: Սխալ գործածութիւն մ'է այդ, զի Համարողութիւն—Թուոց զիտութիւնն է. մինչ Թուարանութիւն—բան կամ ճառ զթուոց:—Astronomia բառն «զնայան աստեղաց նշմարող» ճարտարութիւնն է. Կրկին ձեռագիրք այսպէս ունին:

«Բայց երկրաչափութեան և. համարողութեան ճարտարութիւն, զթուարին շրջանակօք և. աշխատեցուցիչ նուրբ քննութեամբն՝ հանդերձ միւս և. անուանի ճարտարութեամբն որ զսահմանն. նկատէ և. զկայանս աստեղացն նշմարէ»:

Էջ 8 տպագրին՝ տող 5 «Կաւելեաց» բառն կարգաւ «Կաւելուած» ըստ կրկին ձեռագրաց:

Անդէն յունական օրինակն կը յարէ Սալ (Սըլ) համառոտեղութիւնն, զոր հայ թարգմանին «նիւնիայէն աստեղա» կոչէ:—«Եւ ոմանք ըստ կարծեաց մտաց իւրեանց համարէին» թէ 'ի վերայ չափոց աստեղացն կացին, և. անքնին զնացիցն նոցա եղեն հասու գիտութեամբ. Եւ զնիւնիայէն աստեղն որ միշտ հանապազ երեւին՝ արկին ընդ թուով և. ընդ համարով. և. որ ունի կայանս 'ի հարաւակոյս կողմանն՝ եղեն նոցա բովանդակիչք. Եւ այսպէս յայտնի է ասին ոմանց՝ որ 'ի հարաւակոյս կողմանն ունին զբնակութիւն, բայց մեզ չեն ասէ յայտնի: Եւ ընդհարչական (Zônyimi—Zôni—գօտի) հիւսիսային կողմանն եղեն ծանուցիչք. և. բրնձից և. նկարաց (Zôdion—Zodiaque կինդանակիրսք) աստեղացն եղեն մեկնիչք. և. 'ի վերայ շուրջա-

հայ աստեղաց (քնթացք), եւ ՚ի վերայ չափաց տեղեաց նոցա որպէս ասենն կացին: Եւ զբազում ժամս նոցա եւ շէրձաւորութիւն եւ զդարձելն միմեանց եւ զհոսարոն (declinaison) զրով զրոշմեցին: եւ զհանել (գարձ) աստեղացն քան զմիմեանս փոյթ յանձին կալան ասել. եւ միտ եղեալ պահեն զհանդէպութիւն եւ զկերպարանս նոցա՝ բազում հոգեարձութեամբ: Եւ թէ քանի՞ ժամանակս ասենն շրջան (թաւարումն) աստեղացն՝ որ կոչին յալքեցոյն (Planitis—planao մոլորակ):—(Բ. ձեռագիր):—

Յէջ 10 նաւային կազմութեան օգտակար բացատրութիւն մը կը դանեմք Արիստոտելոյ բնագիտութիւնէն քաղուած. — «Արկանել հինն ասն կամ հարկանել բուն զէրոն (carène) սախտակամած յատկաց նաւի, որ է սկիզբն կազմութեան նաւին»:—(Ա. Ձեռագիր):—

Յէջ 12 չորս զլիաւոր արուեստներն կը միշտաակէ. յոյնն կ'ըսէ՝ — «Այսպէս է ճարարապետութիւն, այսպէս որ զգայ եւ զբոյր գործէն, այսպէս եւ որքան ճշմանն»:— Հայն ունի՝ — այսինքն շինարարութեան (Arkhi—tèktôn), հիւսնարութեան, բարձրարութեան եւ ասորայնաւորութեան արուեստը»:—

Յէջ 14 տպագրին «Երեւոյցն պատմութեամբն զերկինոյ»՝ ըստ յունին եւ ըստ կրկին ձեռագրաց կարգա՝ «Երեւոյցն պատմութեամբն զերկինոյ»:

Ոչ ինչ զարմանալի է՝ թէ խեղճ ձեռագրի մը վրայ եղած տպագրութիւնն խղճալի երեւոյթ մ'ունենայ. սակայն զարմանալի եւ ցաւալի է միանգամայն՝ զի ուր սակաւ մի ուշադրութիւն կրնար իմաստն ուղղել՝ անդ բացարձակ սղակած է դոգրեւ ՚ի տպագրին. այսպէս են կիտաղրական դործածութեան կամ չափազանց հաւատարմութիւնն, եւ կամ չափէն աւելի անըզդուշութիւնն: Օրինակի համար յիշեմք յունականի պարզութեան քով մերոյս վսեմ հայկաբանութեամբ ընդլայնումն, եւ տպագրին կիտաղրութեան ազատազնութիւնն.

Յն—«Մատամբ ցուցանէ քեզ զճարտար արուեստագէտն արարիչ ընութեան արեգերաց. որ զմի մի ՚ի մասանց միաբանէ ՚ի մի, եւ ՚ի միաբան յօղուածոյն ցուցանէ գեղեցկադարմար կցորդութիւնն»:—

Հայ թարգմանիչն. — Մի՛ այսպէս համարիցիս՝ թէ իրեւ զարուեստագէտ ճարտար արարիչ առ քրտէս ինութեան, զի մի ըստ միջէն ՚ի մի մի արտայնէ եւ կատարեցէ. եւ զմինն ընդ մեւսումն:

կցեսցէ եւ յօգեսցէ. այլ միաբան միանգամայն զամենայն բնութիւնսն մի ըստ միում յօգեալ ընդ միմեանս միաբանեալ՝ հաստատեաց կացոյց յանկարծ վաղվաղակի»։

Տպագիրն—«Մի այսպէս համարիցիս՝ թէ իբրեւ զարուեստագէտ ճարտար արարիչ առ էրօ՝ բնութեանց. զի մի ըստ միոջէ՝ ի մի մի արասցէ եւ կատարեսցէ, եւ զմինն ընդ միւսումն կցեսցէ եւ յօգեսցէ։ Այլ միաբան միանգամայն զամենայն բնութիւնսն մի ըստ... եւն»։ «մինչեւ վերջն առանց բնաւ կետի մը»։

Թարգմանչին սքանչելի լեզուն մայրենի ժպիտներ կը պատկերէ երբեմն. գրաբարն աշխարհաբարի ծնունդն է, հնագոյն ռամկօրենի. հրապուրիչ քծինք մ'ունի. «բնութիւն ջրոյ ընդ ամենայն երևի» երբեք բաշխեալ է, որպէս յանդիման ցուցանեն որ ջրհոլ փոքրն է. Եւ օդ եւս դարձեալ ընդ երկրի խառն է, եւ ի նմանէ համբառնայ ելանել ի վեր. յորժամ ընդունեցի երկիր զխոնար. եւ զձերմութիւն արեգափայտն՝ փոքր յերկրէ օդ, վերանալ ելանել ի նմանութիւն գոլոչւոյ»։—Սակայն միշտ ձեռագիրն իրաւ եւ տպագիրն անիրաւ չէ։ Տպագիրն ունի ՓՈՂԵԼ շփէ «բշակել ի մաստին, այսինքն՝ Երբ երկիրս թացնայ՝ եւ արեւն զարնէ «Փողէ յերկրէ գոլորչի» կ'ըսէ. փողի մը նման գոլոչւոյ բարձրանալն՝ չատ փափուկ նմանութիւն մ'է, ինչպէս եւ ծառի մը նման ծխոյ վերանայն՝ «թառառալ ծխոյ»։ «մինչ ընդհակառակն աստ ձեռագիրք կ'ըսեն՝ «փոքր յերկրէ օդ»։

Պղատոն Բարսղի մեծապէս նպաստած է ըսինք. Տիմէոսի մէջ այսպէս կը խօսի Պղատոն.—«Կը տեսնեմք որ ջուր կոչուած «տարրն սառելով քար եւ հող կ'ըլլայ, հողն հալելով եւ լուծուելով կը շոգիանայ. օդն բռնկելով կը հրանայ. հուրն երբ «մարի եւ ճնշուի՝ օդ կ'ըլլայ, իսկ օդն թանձրացեալ եւ խտացեալ՝ յամպ եւ ի մէջ կը դառնայ. ամպք խտանալով՝ անձրեւեն, «ջուրն սառելով եւ սնդութեամբ ի հող եւ ի քար կը փոխի, «այսպէս չրջանակ մը կը բոլորի. յորում մին ի միւսոյն կը «ծնանի»։ Նոյն այս գաղափարներով տոգորուած է Բարսեղ բոլոր այս ճառին մէջ, թէ եւ ոչ հաւատարիմ եւ ստորուկ ծառայականութեամբ. նոյն այս գաղափարներ եւ լիութիւն հմտութիւն Պղատոնի՝ կ'երեւի Մեր Թարգմանչին գրչին մէջ, ազատ Թարգմանութեան՝ վսեմ հայախօսութեան եւ նիւթոց ընդլայնմանց հետ կը կցէ գողարիկ եւ իմաստուն համառօտ լուսաբանութիւններ։ Ս. Գրոց գրիչն որ հմայիչ լեզու մ'է՝ զԹարգմանիչն

չկարէ կատել. աղատ խոյանք. «Որ ալ ղերէն» «բոլոր խորան» (կամար), կը դառնայ՝ «Ո յիւս ղերէն» էբբէն ղիւն, բոլորաբար» —

Երկրիս հաստատութեան հիմունքն քննելով ընդարձակօրէն՝ կ'աւարտէ Առաջին ճառն, Երկրորդի սկիզբն նոյն հիմանց վրայ հաստատելով։

— «Երկիր էր աներեւոյթ եւ անպատրաստ»։ — «Զինչ իցեն արդեօք միտք լանիս. պի ահա երկինք եւ երկիր միով հաստատութեամբ (յն. անորոշաբար. — տպ. հաստատութեամբ. — Ձեռ. հաստատութեամբ), միանգամայն առին զիւրաքանչիւր արարած. (այսինքն, արարչութեան, լինելութեան. — տպ. արարածոց)։ Բայց թերեւս երկինք ընկալան զկատարումն արարածոյն (տպ. արարածոց) իւրեանց՝ եւ երկրի պիտոյ եւս էր կազմութիւն, քանզի չեւ եւս կատարեալ էր. իսկ արդ զինչ իցէ անպատրաստութիւն երկրի, եւ կամ զինչ իցեն պատճառք աներեւութութեան նորա. կատարումն երկրի զարդք բուսոցն իւրոց են. (տպ. նորա). յորժամ ազգի ազգի տունկը բոլորեալ էցեն» (տպ. բոլորեցեն), եւ պէսպէս բոյսը բողբոջեալ, ծառը ըստ իւրաքանչիւր չափուց ի բարձրաբերձ բարձունս վերացեալը, կէսքն պտղաբերք եւ կէսքն անպտուղը, ծաղիկը ըստ իւրաքանչիւր ձեւապայծառ (տպ. պայծառ) երկն երկն գունոց, եւ մարգը ըստ իւրաքանչիւր անուշահոտ հոտոց (տպ. խոտոց), արմատը ըստ իւրաքանչիւր համահամ ճաշիւց, (տպ. համադրեալ ճաշիւց).... Զայն անկէ՛ք ասել եւ գերկնից՝ (տպ. խառնակելով՝ Զայն հասանկէ՛ք ասել, եւայլն), թէ չեւ եւս էր ընկալեալ եւ նորա զնորաբեւել կազմութեան. (տպ. ինչ չեւ եւս էր բոլորեալ եւ նորայն կազմութեան....)։

Աներեւոյթ էր երկիր եւ երկինք անպատրաստ՝ վստն զի ոչ Արեգակն կար «քաղցրահայեաց ճառագայթիւք», ոչ Լուսին «ճառանշաղարդ նշուլիւք», եւ ոչ աստղաց կաճառք «մեծապայծառ վառմամբն» պատկէն ղերէր. Հոմերի Իլիականի Երգն (ԺԸ տող 485) բառ առ բառ կենդանակերպած է Բարսղի այդ բացատրութեան մէջ, զոր հայ թարգմանիչն իւր ազատ սլացից հետ առած տարած է ի մէնջ. եւ այդ հատուկոտորի բառական նշխարըն զլացած (ճառ բ. էջ 24)։ —

Անդ ուր կ'ըսէ՝ թէ Մարդ աշխարհիս Գեօղն եւ հոգացոյ ղեւ չէր եղած. տպագիրն ունի՝ «զի մարդն Գեօղն երկրի չեւ եւս էր եղեալ». իսկ կրկին ձեռագիրք յունականին նման երկգիմի առմամբ ըսած են, «զի մարդն Գեօղն երկրի չեւ եւս էր եղեալ»։

Գեղեցիկի ընդամանան իր օրինակ կրնամք յառաջ բերել ճառիս էջ 29 յիշատակելայն. բնագրին թէ գաղափարաւ՝ թէ ներդաշնակ թուարկութեամբ՝ եւ թէ վսեմ լեզուաւն գերադասնց. «Բոլորն որ լինին՝ են՝ ի զարդարանս երկրի գեղեցիկութեան. ազգի ազգի բազմաառնմ բոլորով խոսոց՝ որով զարդարին ձորքն եւ հովիտք, եւ ձեւին ճօճին՝ ի վերայ երեսոց երկրի՝ ի չնչել քաղցրաշունչ հողմոց . մայրքն ծաղկազարդք եւ զաշար կանաչադեղք, արաք բուսարձակք եւ վրձակք պտղալիցք , բերինք անասունսխիտք եւ բլուրք պուրակադեղք, ծառք վարսաւորք եւ սուռնք հովանաւորք...»։

Յէջ 29 տաղադիրն զարհուրելի աղաւաղումն յոյց կու տայ.
«Զի խաւարն ոչ որպէս աւէն, քանչէ՛ր օգ անելոյս է», ըստ յունա-
կանին պէտք է կարգալ՝ «զի խաւարն՝ ոչ որպէս աւէ՛մս ալ ղէ
օգ անելոյս է, եւ ստուեր տեղեաց, յորոց արգելու լոյսն՝ ի սլա-
ճաս տարերց ինչ որ կայցեն ՚ի դիմաց»:

Որովհետեւ այս ուղղեւծուծն ըմբռնած էր Բարսեղը. «Սասար
 ունէր ասեւնէն զասեւնայն երեսն անդուդոց»։ «Աւ ոչ բաղմով լինէր
 զօրութեանց հակառակաց են անդուռնդք, որպէս զբեղեցին՝ ամառ
 (Որովհետեւ) ասելու եւ ոչ զարձեղա խաւար՝ զխաւար զօրութիւն
 եւ չար, որ դասու լինել զուգակից բարւոյն»։—Վասն զի Որո-
 զինէս (ներքող. ծննդոց) կ'ըսէ. «Աւ խաւար ունէր զերեսն անդու-
 դոց»։—Զինչ անդուռնդք. բնականաբան չարին (այսոյ) եւ հրեշտա-
 «կաց նորա, զայս ոյսպէս ուսուցանեն զիրք նորոց կտակաց. —
 «Աւ ուղեւծն զիս (գեւը)՝ զի զի՝ հրահան ասեւն ուրախ երեսն յանդուռն-
 «դք. — առ ոյս փարատեմ Աստուած զխաւար. — Աւ ասէ Ասոր
 ուսած. Եղիցի յայն»։—

Որովհետեւ այս զաղափարն կը մերժէ Բարսեղ, սակայն առանց որդիական ակնածանքն մոռնալու, առանց հայրենի սիրան վերաւորելու, առանց խոցոտիչ բառ մը հնչելու, պարզապէս կ'ըսէ՝ «Որպէս հաբէշցի՞ն հման», զոր Հայ թարգմանն կը փոխէ «Որպէս լիբիացի՞ն հման + աւել»։ Թէ՛ եւ հաբէշն եւ լիբիայն հոմանիշ են աստ, սակայն չթիմանց մէջ նոյնն է։ մին կընայ 'ի հարկին արդարանալ, իսկ միւսն ոչ. չեմ կրնար յանդիմիլ բնաւ երաւ դելու՝ թէ թարգմանչին ոչ խորին բովանդակուն՝ հաբէշն լիբիայէ եղած ըլլայ. ոչ բնաւ. այլ կամ իւր անձնական համոզումն, եւ կամ լաւ եւո՞ հայ լեզուի ոչ այնչափ տարտամբ վարկաբարոյի ծփծփալուն — Սոյն այս հատուածն ստղադրին մէջ կարգաւ լինձ արդիւնէր է. — Տղա՛ — «Խառնո՞ր հմեր ափնիւնն դափնաշն երեսս ան»

դնորոց.—Եւ ոչ զբռնելն Բաղն-Մեծն զսրտ անդնորոց եր հա-
կառախ, որպէս վրիպեցին տմանք տակ, եւ ոչ զարձեալ խաւար
զլխաւոր զօրութիւնն է չարին, որ զտաւ լինել զուգակից բար-
ւոյն»։—Վերի տողերէն բնաւ բան չհասկըցուիր։

Յէջ 31 տպագրին.—«Ղիարդ տայր կալ ամենեւին բնու-
թեան չարին, եւ ոչ բնութիւն սառկաջնջ լինէր»։ մին 'ի ձեռա-
զրաց կ'ըսէ պարզ զրութեամբ՝ «եւ ոչ բնութիւն սառկաջնջ լի-
նէր», ըստ յունին։

Սկսեալ էջ 31 «բայց եւ զարմացեալ եմ» մինչեւ հատուա-
ծիս զրեթէ վերջանալն՝ Պլատոնի փեզոնէն քաղուած մ'է, ուր
ընդերկար Սոկրատէս՝ հակառակաց ծնունդն 'ի հակառակաց՝ կը
վարդապետէ։ Աստ թարգմանչին եւ յունական օրինակին մէջ
կէանք եւ Ասորոսէ բառերու չփոթութիւնն մի կերեւի։ Մերս
թարգմանիչ կ'ըսէ.—«չէ կէանք զմահ ոչ ծնանին, եւ ոչ զերեւել
լուսոյ 'ի խաւարէ ցուցանէ, եւ ոչ հիւանդութիւն հատաւորի է
տողջութեան, եւ 'ի հակառակ իրաց լինել իւրեանց հակառա-
կորդացն չէ հնար...» սոստ՝ ուր հայ թարգմանն ընդհանրապէս
կը սիրէ ընդլայնել, աստ կրկին իմաստից մէջ համառօտած եւ
զեղչած է թարգմանութիւնն։ Առաջինն արդարանալի վաստ
մ'ունի զի յունական Βίος եւ Θεός բառերու նմանութիւնքն
կրնան չեղած ըլլալ աչքն։ Իսկ երկրորդին համար յարմար ա-
պաստանարանն մ'ունիւմք,—Ձեռագիրք պակասաւոր էն, գոցէ եւ խրդ-
ման-Մեծն Ժառայած բնագիրն։—

Ազատ թարգմանութեան խսկապէս է եւ «Ոգի Աստուծոյ
չրջէր 'ի վերայ ջուրց» ծանօթ բացատրութիւնն ընծայել։—
«Հոգի Աստուծոյ չրջէր 'ի վերայ ջուրց»։ Ազատ այլ ոչ անխոր-
հուրդ յեղեղումն, Բարսեղ նախ Օգոյ հոգին եւ իրեւ տիեզե-
րաց տարերց մին՝ արարած կը դնէ զայդ Հոգի, եւ ապա «զառն
միոջ Ասորուց» վարդապետութիւնն պովարանելով՝ Հոգի բառիւ
զՍ. Հոգին հասկընալ՝ «պարտեւ պատշաճ է» կ'ըսէ, եւ «մեծա-
շահ օգտութիւն»։—Սոյն հատուածին եթէ ամբողջութիւնն չը-
սեմք՝ գէթ մեծագոյն մասն տպագրին վրայ՝ անխմանալի առեղ-
ծութեամբ չարք մ'է բառերու, խառնակոյտ մը, եւ այսպէս ըստ
յունին.—«Հոգին Աստուծոյ չՀոգին ցուցանէ, այս անուն է
սեպհական, անուն՝ զերազանց, զոր ընծայեն զիրք նմա, հոգմովն
Աստուծոյ չՀոգին խմանան, որով հաւատարիմ լինի կատարումն
փաստարեալ երբորդութեան»։ Իսկ տպագրին առեղծուածն.—
Հոգմն Աստուծոյ «Հոգին սուրբ է, վասն այնքի՛ տէն խմանալն

Էրէր յոռոտեւ յանձնաւորեալն էւ զարմաւել զյեշտակ նորա. զի կա-
րաւոր ի հաւանութեալ Երբորդութեանն էր յիշի հաւանութիս: Աքան-
չելի է սակախն հետեւեալն՝ ուր Բարսեղ յԱսորոյն առնելով
Հողոյն ջուրց վրայ յածեղն թռչնոյ նմանութեամբ կը պատ-
կերէ. բնական եւ վեհ լեզու կը վարէ սատ հայն, պայծառ եւ
հմայիչ բացասութիւններ, ինչ որ կը պակսի բացարձակ 'ի յու-
նին.—«Այսպէս են՝ ասէ, միտք բանին յատորի լեզու որ մօտ
է 'ի հերբայեցի, որ ասէ. թէ երթայր եւ դայր 'ի վերայ ջուրց
երեսաց. զի ընդ երթեւեկի նորին թխսելով թխսեցին ջուրքն՝
ըստ օրինակի հաւու, որ առ զրգեալ գլխոյն ջնուցանէ եւ
թխէ զձուս՝ որ կայցեն ընդ նովաւ, տալ 'ի նոսա զկենդանու-
թիւն եւ արկանել խլրտումն զնալոյս: Յոյն բնագիրն համա-
ստակի կ'ըսէ.—«Ջնուցանել՝ պողաբերել զջուրց բնութիւն,
որպէս հաւ թխսէ զձուսն եւ իւրով ջերմութեամբ տայ նոցա
կենդանութեան զօրութիւն»: Թէ գերազանց է մերոյս հայկա-
բանութիւն՝ ոչ ոք ստարակուսի. գերազանց ասացուածք եւ
իմաստք, «Գրգռլ Գնոյն» կարծես կենդանի պատկերացումն է
հաւու մը՝ թռչնոյ մը՝ որ թիտոյ մէջ է. իսկ ձագերուն դու եւս
հաւկթին մէջ կենդանական շարժմանց, հաւկթէն կլկլուն, կճեպ-
ներու պատուելուն, առաջօք նկարն չէ. «Խլրտումն զխալոյս» բա-
ցատրութիւնքն. եւ ո՛ր է այդ 'ի յոյն բնագիրն. ո՛րչափ ներ-
դաշնակ է. եւ ո՛րչափ ընդարձակ դադափարի պարզօղ: Այդ
Ասորին զոր յիշեց Բարսեղ՝ մեղ հետ իրին շափ կապուած
անձնաւորութիւն մ'է. եւ 'ի մէջ իրարու հետ կապուած են
այս երկուքն, Բարսեղ եւ Նփրեմ:

Քանի որ յիշեցինք Գրոց խօսքն՝ թէ «Հոգի Աստուծոյ չըր-
ջէր 'ի վերայ ջուրց», աւելորդ չեմք կարծեր՝ եւ կամ ոչ քառա-
խմբ անօգուտ՝ հնդկական Գրոց այս նկատմամբ աւանդածն յի-
շել աստէն.—«Սաւար էր թանձրամոծ, չօչափելի, խոր խա-
ւար. երկիրս եւ աշխարհ քնոյ մէջ ընկղմած. յայնժամ Աստ-
ուած անստեղծն, իսկակեացն, զոր միտք միայն կրնան խորհիլ,
«անմասնն, անտեան, յաւիտենականն, հոգին արարածոց, խոր-
հելով եւ վճռելով իւր բնութենէն բխել զանազան արարածներն,
«ծնաւ նախ զջուրն՝ եւ սերմն դրաւ հոն. այդ սերմն օսկեփայլ
հաւկթի մը դարձաւ, յորում ծնաւ ամենայն էից նախահաւն
«Պրահմայ: Զուրն շարժման առաջին տեղին ըլլալով՝ Պրահմայն
«կոչեցաւ Նարայան» Զըրջի-Որ քնայ 'ի վերայ վերց: (Մաւալա-
Դասմա-Շաստրա):—

«Շրջէր» կամ «Գնայր» բառերն այսպէս կը պարզէ Հերոնիմոս. — «Մեր շրջէր կամ յածէր բառքն ըստ ձեռագրաց՝ երբայս «կան Մերեփեթի բառին կը համապատասխանեն. երբայսկան այդ «բառն կրնամք թարգմանել Ռեփէ կամ Չէ-ու-ցանէ, ըստ թռչնոց «նմանութեան որ ջեռուցանելով զձուս կենդանագործեն», կ'ենթադրուի թէ այս բացատրութիւն ամենեւին զանազանութիւն չունի Եփրեմի Ասորոյ աւանդածէն, ուստի բառ առ բառ փոխ աւանդած է:

(Շարայարեկի)

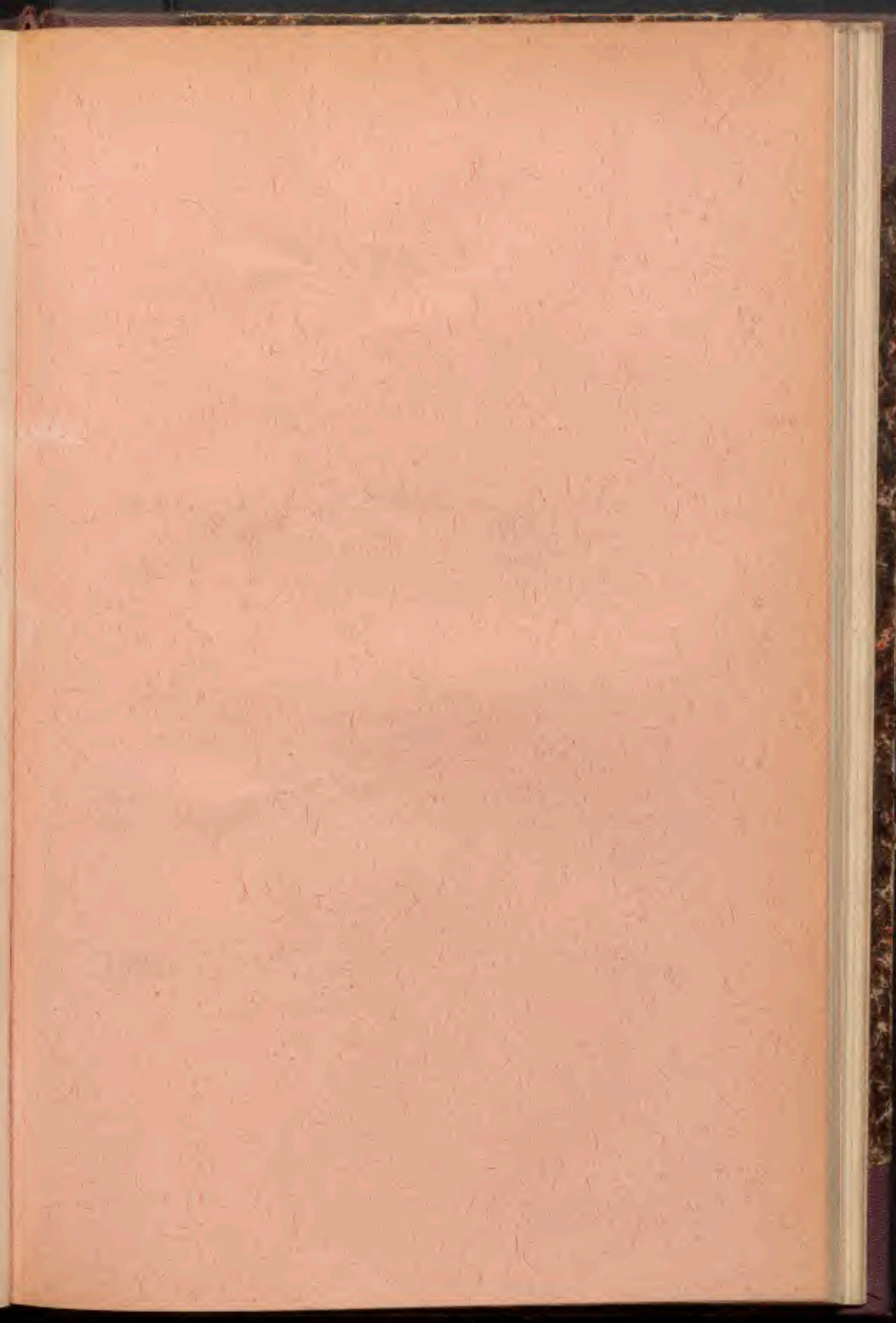
Ս. Վ. ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՆՅ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆ

«Պատկեր» Հանդէս իւր Երրորդ Տարւոյ չրջանը աւարտելու մօտ է, որպէս զիտեն պատուական ընթերցողք: Չորրորդ Տարւոյ սկիզբն պիտի ձեռնարկեմք հրատարակել հետզհետէ մանկանց կրթութեան նկատմամբ աշխատասիրեալ ոսկեղէն մատենի մը թարգմանութիւնը ի Գաղղիերէն լեզուէ, որ, որպէս կարծեմք, թէ՛ ծնողաց, թէ՛ դաստիարակաց եւ թէ՛ նոյն իսկ մանկանց ոչ միայն մեծապէս օգտակար, այլ եւ կարի կարեւոր է: Ամեն երկրի մէջ մանկանց կրթութիւնն զարգիս մեծամեծ վիճաբանութեանց նիւթ է, Անհաւատալի պիտի թուէր պատուական ընթերցողաց՝ եթէ աստ զնէինք այն սարսափելի գուժամարը, զոր Պետութիւնը եւ Հասարակութիւնը ամեն տարի կը ծախեն ի դաստիարակութիւն մանկուոյ, այսինքն ի զարգացումն մտաց, բայց ո՞րչափ ինչ կը ծախեն ի կրթութիւն սրտի, զայն չեմք գիտեր: Ամեն ոք գիտէ թէ, մանկան ուսմունքն իւր սրտի կրթութենէն առաջ սկսելու եւ ի միասին ընթանալու է, ապա թէ ոչ կրնայ ոք կատարեալ ուսեալ, եւ մի եւ նոյն ժամանակ կատարեալ անկիրթ լինել սրտի եւ բարուց կողմանէ, ինչպէս շատ անգամ, զժբաղդաբար այցալիս ուսումնաւարտ երիտասարդներ կը տեսնուին: Ուստի «Պատկեր» Հանգիստ Պատուական ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք այս կարի կարեւոր եւ ծանր նիւթոյս վրայ, զի ամենքն եւս կամ իբրեւ ծնող եւ կամ իբրեւ դաստիարակ ծանրապէս պատասխանատու են թէ՛ առաջի Աստուծոյ, եւ թէ՛ առաջի մարդկութեան:

ԽՏԲԱՐԴՈՒՄՆ ԳՍՏԿԵՐԻ

ՊԱՏԿԵՐ տասն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերս , Եւջիլ փողոց
թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1